

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

517 פ"ק 6010 תשנ"ח י"ג ס"ג י"א
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
etayba1@gmail.com ניתן לקבל את העלון במייל

הנושא: עבודת ה' בחודש אלול

כתב המהרר"ו בשער הפסוקים (פר' משפטים) וז"ל: "ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתו לך" (שמות כ"א, י"ג) ר"ת אלול, לרמוז כי הקב"ה בחסדו אנה וזימן את חודש אלול לכל מי שחטא בתוך השנה, שישב אז בתשובה ויקבלוהו, ובחודש הזה נאמר "קרוב ה' לכל קרואיו וכו'". והכל צריכים לשוב בתשובה בחודש זה אף מי שחטא שלא במתכוין. ולפי פשוטו על משה הכונה, דהא משה נולד בז' אדר לז' חדשים נמצא דעיבורו היה באלול וזהו הכונה דה' אינה למשה וכו'. ע"כ.

הרי לנו כי תחילת ההריון של משה רבינו היה בחודש אלול. ובסידור היעב"ץ כתב, שחזרת יוכבד לעמרם היה בחודש אלול, והיינו ע"פ החשבון הנ"ל שמשה רבינו נולד לשבעה חודשים.

ויש לומר, כי מצינו בספר חרדים (פרק ע') וז"ל: פירוש דבריו, שהיצר הרע שהוא הנחש משכנו בקבע אינו אלא בבעלי גאווה, משום דכתיב תועבת ה' כל גבה לב. ומכריזין כל יום בשמים, מי שיהרוג הנחש הזה יזכה לאור שכינה הנקראת תפילה, ויושבת על כסא כבודה שהוא מגדל עוז, ושם ה' הוא רמז לשכינה, ולפעמים אדם בא לטהר ואינו יכול להורגו עד שיתגלגל בו צדיק ומרצץ את מוחו, רמז לדבר מה שאמרו חכמים 'טוב שבנחשים רצץ את מוחו', זהו פירוש בו ירוץ צדיק. ולפעמים גם צדיק זה אין בו כח כשכבר גבר האויב, עד שנותנין באותו רשע שבא לטהר ניצוץ משה רבינו, ואז גובר ומנצח ומרצצו. ע"כ.

והיינו כאשר פרעה המלך גזר את גזירתו הקשה "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו", גירש עמרם את אשתו על מנת שלא יביאו ילדים נוספים, ובעקבות כך גירשו הכל את נשותיהם. הוכיחה אותו בתו, מרים הנביאה, על כך שגזירתו קשה משל פרעה, ובלשון הגמרא (סוטה יב): "אמרה לו בתו: אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה! שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות; פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה בעולם הזה ולעולם הבא; פרעה הרשע, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת. אתה צדיק, בוודאי שגזירתך מתקיימת. עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.

הפסוק בישיעה (פרק מג) אומר: "הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה".

כתב בשער היחודים (פרק י), כי בכל חודש אלול ראוי לכיין בשני שמות הוי"ה דס"ג ואה"ה דקס"א כי ב' שמות ס"ג וקס"א הנז' הם בגימטריא דר"ך, וזה סוד "הנותן בים דרך". וכן כתב בשער רוח הקודש (מח).

ובספה"ק מאור ושמש (פרשת כי תצא ד"ה כי יקרא) כתב בכוונות אלו בחודש אלול וז"ל: כי בימים האלו נפתחים השערי תשובה והי"ג מכילין דרחמין ומתנוצצים השמות הקדושים קס"א ס"ג העולים למנין דר"ך והוא רמז בכתוב "הנותן בים דרך" אשר צריך לכוון זה הפסוק בראש חודש אלול.

ויש להבין מה הענין של "הנותן בים דרך" אל חודש אלול?

ונראה לומר כי גובה פני הים שוה בכל העולם, וכל השוני הוא בעומקו של הים אשר לא נראה בעינינו של האדם. ובא ללמדנו, בחודש אלול הוא הזמן לעבוד ולשנות את הפנימיות של המעשים. כי אכן כל יהודי באשר הוא מתפלל שלש תפילות ביום קובע עיתים לתורה וכדו'. וכלפי חוץ נראה כי כולם שוים. אולם בפנימיותם של המעשים יש שוני גדול, כי הכל תלוי בכוונתו של האדם, וכדברי הגמרא בנזיר (כג): "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב: 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס' (הושע י"ד, י')? משל, לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה. זה שאכלו לשום מצוה – וצדיקים ילכו בס', וזה שאכלו לשום אכילה גסה – ופושעים יכשלו בס'. אמר ליה ריש לקיש: האי רשע קרית ליה? נהי דלא קא עביד מצוה מן המובחר, פסח מיהא קא עביד".

בוודאי אין כוונתם שקיימו את המצוה ללא כוונה, כי שיטת ריש לקיש בפסחים (קיד:) שמצוות צריכות כוונה. אלא שמקיים את המצוה בכוונה, אך עדין יש לו איזו כוונה להנאתו, וחסר ב"לשמה" ובה פוגם בערך המצוה ובמעלתה.

תפקידנו בחודש אלול לפני יום הדין ראש השנה, לקיים את המצוות בשלימותן, ולכן מוטל עלינו לרדת לעומק כוונתנו בעשיית המצוות כדי שיהיו אך ורק לשם יוצרם. וזהו "הנותן בים דרך".

החזיר עמרם את אשתו, ובעקבות כך גם יתר הגברים, ומנישואים שניים אלה של עמרם ויובד נולד משה רבנו.

במעשה החזרה זה עמרם הודה כי טעה והוא חוזר בו ממעשיו. ובזה הוא הוכיח כי אדם יכול להודות על טעותו ולהתחרט על מעשיו הרעים. וכפי הנתבאר היה מעשה זה בחודש אלול, ויש לומר כי בזה פעל עמרם לדורות שיזכו ישראל שבכל שנה ושנה בחודש אלול יוכלו לתקן את מעשיהם, ואף על ידי זה גרם להוריד לעולם בחודש זה את נשמת משה רבינו, אשר מסייעת לכל יהודי ויהודי לחזור בתשובה.

ואף גרם להוריד בזה את השכינה לדרגה תחתונה יותר וכדברי המדרש רבה (שיר השירים פרשה ה פסקה א) וז"ל: חטא אדם הראשון ונסתלקה השכינה לרקיע הראשון חטא קין נסתלקה לרקיע השני חטא אנוש נסתלקה לרקיע השלישי חטא דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי חטא דור המגדל נסתלקה לרקיע החמישי חטא אנשי סדום נסתלקה לרקיע הששי חטא המצריים בימי אברהם נסתלקה לרקיע השביעי כנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידה לארץ זכה אברהם הורידה משביעי לששי עמד יצחק והורידה מששי לחמישי עמד יעקב והורידה מחמישי לרביעי עמד לוי והורידה מרביעי לשלישי עמד קהת והורידה משלישי לשני עמד עמרם והורידה משני לאחד שהוא ראשון עמד משה והורידה לארץ.

כתב רבינו המב"ט בבית אלקים שלו [תחילת שער התשובה]: "חקרנו על גדר התשובה ומצאנוהו נכון ושלם והיא, קריבה להשם מרחוק החטא. והרצון במילת קריבה הוא, היות כוונת השב בתשובה להתקרב אל בוראו שנתרחק ממנו בעברו על דבריו..."

ובדרך זו קבע ה"שפת אמת" (ניצבים, תר"ג) בתמצית: "כי הנה עיקר התשובה אינו על עבירה דווקא, אך שצריך האדם לשוב להתדבק בשורשו. ועל זה אמרו חז"ל שמגעת עד כסא הכבוד..."

כתב הרמב"ם בהלכות תשובה בהלכה הראשונה, שכל אות בלשון רמב"ם מדוקדקת להפליא... והנה זה לשונו שם: "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות...". מה פשר חזרה זו? למה כפל הרמב"ם כאן את דבריו? "כשיעשה תשובה" ו"ישוב מחטאו"? וכי אין הם אותם הדברים?

אכן, אם נכשל אדם, לדוגמא, בכזית של אכילת איסור ח"ו, הרי ברור שחייב לחזור בתשובה על חטא זה: בחרטה, עזיבת החטא וקבלה על העתיד ששוב לא יעשה כן. אבל סוף סוף על ידי החטא נתרחק מבורא עולם, כמאמר הנביא (ישעיה נ"ט) "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלקיכם" והרי צריכים לחזור אל המקום שנפלנו ממנו, לשוב אל המקור, אל השורש! לכן צייתה התורה "ושבת עד ה' אלקיך". כוחה של תשובה לחבר חזרה את הקשר ביננו לבין בוראנו.

עמרם על ידי שעורר את התשובה בעולם, גרם לקירוב אל הבורא יתברך, ולכן מחמת כן ירדה השכינה אל העולם במדרגה נוספת.

הגמ' בסנהדרין (קב). מביאה שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו: חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן. אמר לו: מי בראש? א"ל בן ישי, אמר: אי הכי לא בעינא.

ויש לשאול, אם הקב"ה הציע לו לטייל יחד עם בן ישי, זאת אינמרת שבאמת הוא היה כזה בר מעלה שאם היה חוזר בו היה

ראוי לכך, ואם כן כיצד הגיע לכזו שפלות שבגלל שבן ישי בראש לא בעינא והעדיף להפסיד חלקו לעוה"ב, אדם כזה גדול - נהיה כזה קטן?

וייתר על כן, הקב"ה פנה לירבעם בצורה הכי קרובה שיכולה להיות, ראשית - פנה אליו בעצמו ולא ע"י שליח, ובנוסף לכך - תפסו בבגדו! ועוד שאמר לו "נטייל בגן עדן", לא רק להיות בגן עדן אלא לטייל שם, ובאור החיים הקדוש בתחילת פרשת בחוקתי מבואר, שזהו התענוג הגדול ביותר. הקב"ה מדבר אליו, תפסו בבגדו מעניק לו טיול בגן עדן, והוא אומר מי בראש?

אלא, שבאמת אם ירבעם היה חוזר בתשובה הוא היה חוזר למצבו הראשון של לפני החטא, ובמצבו הראשון של לפני החטא כיון שכל חכמי ישראל היו לפני כעשבי השדה, הוא היה זוכה לטייל עם הקב"ה בגן עדן, ואף אולי להיות בראש.

אבל בא ירבעם והחל לעשות תנאים עם הקב"ה "מי בראש", כלומר, אני מוכן לעשות תשובה בתנאי שאני יחזור למעמדי הראשון ולהיות בראש, וזה פגם בעשיית התשובה, כי אתה לא צריך לעשות תשובה בשביל עצמך לחזור למצבך הראשון קודם החטא, אלא אך ורק בשבילו יתברך. וזהו שאמר לקב"ה - אם ע"י שאחזור בתשובה אשוב לדרגתי הראשונה חפץ אני בכך, ואם לא - לא, איני יכול להרגיש כל ימי חיי שנשאיתי יותר נחות והפסדתי. כל המושג של תשובה זה מה הקב"ה רוצה, אין "אני", אתה לא עושה טובות לקב"ה, הקב"ה לא צריך אותך, אלא לטובתך הוא נותן לך לחזור אליו. ולחזור אליו הפי' כמו שהוא רוצה.

בזוהר חדש (פרשת כי תצא דף עב.), מפרש את הפסוק "כי תצא למלחמה - וראית אשת יפת תואר וכו' ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימיים" אומר הזוהר חדש: "אשת יפת תואר, דא היא נשמתא, כמה דאת אמר (משלי ל"א, ל') אשה יראת ה' היא תתהלל... ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימיים, דא היא ירחא דאלול דביה סליק משה לטורא למבעי רחמין קמי קב"ה, בגין דישתביק לישראל על חובא דעגלא".

ובדרך רמז כתב המטה אפרים "ירח ימיים" אותיות רחמים, ללמד כי חודש אלול הוא חודש הרחמים, כי בו מאירים י"ג מידות של רחמים.

נפלאים דברי השפת אמת (כי תצא תרמ"א - מ"ב) לגבי חודש אלול. כמו שמצינו בדברי חז"ל [ברכות ו':] כשמגיע הקב"ה לבית הכנסת בזמן התפילה ואינו מוצא בו עשרה מתפללים, הוא קורא בטענה כביכול: "מדוע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה?" וכמו כן, משווה השפת אמת, בחודש אלול כשנפתחים שערי רחמים וימינו של הקב"ה פשוטה לקבל שבים ואין מנצלים הזדמנות זו מיד; אם הקב"ה פותח יד לדופקי בתשובה ואין דופקים, אז מתעוררת טענה ממרום: מדוע באתי ואין איש?

הרב מפוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה הכהן כהנמן זצ"ל, כשנסע לדרום אפריקה שאל את רבו היחפץ חיים: מה שייך למסור ליהודים שם בשמו? אמר לו היחפץ חיים: תגיד להם בשמי, שקל לעשות תשובה! חרטה וקבלה. אלא שהיצר מפתה את האדם לחשוב שקשה לעשות תשובה בכדי למנוע זאת... [לקט רשימות בעניני אלול עמ' קט"ז].

הגר"י ווכטפויגל זצ"ל משגיח ישיבת ליקווד היה מספר, איך שהגר"י סלנטר זצ"ל עשה לתלמידיו סדר לימוד של י"ח שעות במעת לעת בימי אלול!

ופעם הסביר זאת, שהרי הגר"י סלנטר ותלמידיו שהיו גדולי עולם, היו לומדים כל השנה כפי כוחם, ולמה דוקא באלול למדו ח"י שעות. והיינו דבאמת כל השנה לא היה בכחם ללמוד כ"כ הרבה, ורק בימים אלו שהם ימי הרחמים והרצון, נפתח המת, ומתרחב הלב, ומתקרבים יותר להקב"ה, שהוא המלמד תורה לעמו ישראל, ואז הרגישו שהם יכולים ללמוד ח"י שעות (לקט רשימות אלול עמ' מ"ה).